

T

DE AANGEPASTE TWEEDE FASE PER 1 AUGUSTUS 2007

De tweede fase is in 1998 ingevoerd. Het meest in het oog springende was de invoering van het studiehuis. Daarvoor moest in de scholen ook daadwerkelijk worden verbouwd. Ook deden nieuwe vakken hun intrede, zoals LO2. Wat was de aanleiding om de tweede fase in te voeren, waarom de veranderingen per 1 augustus 2007 en wat betekent dat voor LO? *Door: Hans Dijkhoff*

In 1998 zijn de eerste scholen van start gegaan met de invoering van de tweede fase. Wat waren nu eigenlijk de doelstellingen om tot veranderingen in de tweede fase te komen?

In feite gaat het om slechts één hoofddoel: een kwaliteitsverbetering van het onderwijs in de bovenbouw van havo en vwo.

De vraag of dat daadwerkelijk is gelukt, wordt in het kader van de bedoeling van dit artikel niet beantwoord.

DRIE DOELSTELLINGEN

De kwaliteitsverbetering heeft in de eerste plaats ten doel een betere aansluiting van havo en vwo op het hoger onderwijs te realiseren; daarvoor is (tweede doelstelling) een modernisering van het onderwijsprogramma in de bovenbouw havo en vwo noodzakelijk.

Daarnaast wordt een derde, afgeleide, doelstelling genoemd: namelijk het scheppen van meer ruimte voor scholen in de keuze van werkvormen in het kader van het vergroten van de autonomie van scholen.

Allerlei veranderingen die met de vernieuwingsoperatie van de tweede fase op gang zijn gebracht, zijn bedoeld om de genoemde doelstellingen tot realiteit te maken. Genoemd kunnen worden:

- nieuwe (examen)programma's met een beter evenwicht tussen kennis, inzicht én vaardigheden
- een voor alle leerlingen breder programma
- onderwijsprogramma's in de vorm van profielen
- meer aandacht voor zelfstandig leren

- meer rekening houden met verschillen tussen leerlingen
- een adequatere selectie en determinatie, studielastbenadering
- meer aandacht voor loopbaanoriëntatie et cetera.

Door al deze elementen zou een toename verwacht mogen worden van het rendement en de effectiviteit: een voor het leerrendement adequatere inrichting van de bovenbouw van havo en vwo en een verbeterde doorstroom naar en toerusting voor het hoger onderwijs.

De meest in het oog springende verandering daarvoor was de invoering van het studiehuis.

SIGNALLEN

Onder andere door middel van peilingen en schoolbezoeken is door het Tweede Fase Adviespunt en de Inspectie vanaf de start het invoeringsproces nauwlettend gevolgd.

De signalen uit die onderzoeken hebben mede geleid tot de voorgenomen aanpassingen per 2007.

Vrij snel na de invoering van de tweede fase klonken kritische geluiden, met name op de uitvoeringscomplicaties. Leerlingen klaagden over een overladen programma, docenten melden een fors toegenomen werkdruk en in bepaalde gevallen een moeilijk uitvoerbaar programma, schoolleiders bekritiseerden de organisatielast.

Voor de verschillende actoren in en rond de tweede fase verschilt de term 'Tweede Fase' van lading of inhoud: voor de leerling zal het begrip veelal een andere betekenis hebben dan voor de docent, de ouder of de schoolleider. En instellingen als de vakinhoudelijke verenigingen (zoals bijvoorbeeld de KVLO), de landelijke ondersteunende instellingen, de uitgeverijen en het hoger onderwijs kennen elk hun eigen accenten in het denken over de tweede fase.

GECOMPLICEERD

De tweede fase kan 'gecompliceerd' genoemd worden. Ge-compliceerd in het opzicht dat er meer dan onder de Mammoetwet wordt voorgeschreven wat de inhoud van vakken is en hoe de toetsing en wegging van vakonderdelen moet plaats-

vinden. En ook in het opzicht dat er heel- en deelvakken bestaan, dat de leerling moet voldoen aan de eisen in het gemeenschappelijk deel, profieldeel en vrij deel om een diploma te bemachtigen, dat er een slaag/zakregeling is die laat meewegen op welke plek het vak in het profiel staat. Ook ingewikkeld doordat *onderweg de spelregels zijn veranderd*: bij de aanvang van de tweede fase was nog niet op alle gebieden regelgeving rond en de twee forse rondes verlichtingsmaatregelen en allerlei kleinere tussentijdse ingrepen maken het moeilijk overzicht te houden en vast te houden wat wel en niet mag en wat wel en niet moet.

Met de tweede fase kwamen er enkele nieuwe vakken. Zo kwam er ANW, CKV1, management en organisatie (M&O) als een hedendaagse invulling van een algemeen vormend bedrijfseconomisch vak in plaats van zijn boekhoudkundige voorloper. Filosofie bestond al als vwo-programma, met de tweede fase kwam er ook een havo-programma. Informatica kwam er op zowel het havo als het vwo, net zoals een meer theoretisch programma voor beweging (LO2).

Informatica wordt door veel scholen aangeboden (het wordt door circa 12% van de havo- en vwo-leerlingen gekozen), LO2 komt op het vwo haast niet voor (0-1%) en wordt door 3% van de havo-leerlingen gekozen'.

Er werden met de tweede fase dus nieuwe vakken geïntroduceerd die hun weg naar de scholen en dus naar de pakketten van leerlingen hebben gevonden. Zelfs in vergelijking met vroeger snel en tamelijk onomstreden. Dat geldt voor LO2, informatica en M&O.

Docenten oefenen tijdens studiedag VO 2007

FOTO: HANS DIJKHOFF

WIJZIGINGEN

Inmiddels liggen er al enige tijd voorstellen voor examenprogramma's; programma's die in 2007 in moeten gaan. Die zijn anders van opzet dan de examenprogramma's die nu gelden: globale beschrijvingen, geen wegings- en vormvoorschriften, precieze uitwerkingen die voor scholen facultatief zijn voor het schoolexamen door de SLO, precieze uitwerkingen die voorgeschreven zijn voor het centraal examen door de Cevo. In deze voorstellen komen wegings- en vormvoorschriften niet meer voor, hetgeen betekent dat scholen kunnen kiezen voor andere vormen om bepaalde vaardigheden te toetsen en kunnen kiezen voor het door hen gewenste gewicht (dat dus voor de praktische opdrachten lager dan 20 en hoger dan 40% kan zijn). Uit een inventarisatie van het Tweede Fase Adviespunt blijkt dat scholen zich in het algemeen wel al druk maken over de vraag in hoeverre er op schoolniveau sturing gegeven moet worden richting vaksecties, maar daarin nog geen afgebakende standpunten hebben ingenomen.²

DE VOORSTELLEN

In de nota 'Ruimte laten en keuzes bieden' worden de volgende doelstellingen van de maatregelen geformuleerd:

- 1 voor de scholen: een betere organiseerbaarheid van de profielen, meer keuzemogelijkheden, meer ruimte voor alternatieve werkvormen (bij voorbeeld stages in vervolgonderwijs of maatschappij)
- 2 voor de leraren: meer ruimte, meer mogelijkheden voor eigen keuzes in het vak, minder administratieve voorschriften, een groter beroep op de eigen kunde, meer gelegenheid om vorm te geven aan het proces van didactische vernieuwing
- 3 voor de leerlingen: meer ruimte en meer keuzemogelijkheden.

Voor ons vak ligt het volgende concept aan doelstellingen voor. Hiervan wordt verwacht dat ze niet zullen veranderen bij de daadwerkelijke invoering.

CONCEPT EXAMENPROGRAMMA LICHAMELIJKE OPVOEDING HAVO/VWO (LO)

Het eindexamen

Het eindexamen bestaat uit het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaardigheden

Domein B Bewegen

Domein C Bewegen en regelen

Domein D Bewegen en gezondheid

Domein E Bewegen en samenleving.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op de domeinen A tot en met E (met dien verstande dat de eindtermen uit de domeinen A en C, D en E slechts aan de orde komen samen met de praktische bewegingsactiviteiten genoemd in domein B), en indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

DE EXAMENSTOF**Domein A: Vaardigheden**

1. De kandidaat kan op verantwoorde en perspectiefrijke wijze en met plezier in bewegende en regelende rollen deelnemen aan de bewegingscultuur, en kan aangeven in hoeverre hij daaraan - ook in de toekomst - kan en wil deelnemen.

Domein B: Bewegen

2. De kandidaat kan deelnemen aan een variëteit aan bewegingsactiviteiten, waarbij het gaat om:
 - verbreding (leren van nieuwe activiteiten) en verdieping (qua niveau, taken en contexten) van bewegingsactiviteiten die in de basisvorming zijn aangeboden
 - in elk geval uit het activiteitengebied spelen een slag- en loopspel, twee doelspelen en een terugslagspel, bij voorkeur door de kandidaat te kiezen
 - minimaal twee door de kandidaat te kiezen bewegingsactiviteiten uit een door de school gedaan aanbod voor de activiteitengebieden turnen, atletiek, bewegen op muziek en zelfverdediging
 - minimaal drie door de kandidaat te kiezen en voor de kandidaat nieuwe bewegingsactiviteiten die bij voorkeur niet tot één van de hierboven genoemde activiteitengebieden behoren.

Domein C: Bewegen en regelen

3. De kandidaat kan (samen met anderen) ondersteunende en leidinggevende rollen in bewegingssituaties vervullen, waarbij het gaat om:
 - bewegingssituaties inrichten, op gang brengen en op gang houden
 - minimaal twee door de leerling te kiezen rollen van instructeur, coach/begeleider, scheidsrechter/jurylid en organisator.

Domein D: Bewegen en gezondheid

4. De kandidaat kan op basis van eigen ervaring met en inzicht in de betekenis van sport en bewegen voor de (beleving van) gezondheid in brede zin verantwoord omgaan met belasting en risico's in bewegingssituaties, en een trainingsprogramma opstellen dat past bij de eigen mogelijkheden.

Domein E: Bewegen en samenleving

5. De kandidaat kan op grond van inzicht in de kenmerken van het aanbod en in de eigen wensen en mogelijkheden ten aanzien van sportdeelname een bewuste keuze maken uit het aanbod aan sport en bewegen in de samenleving.

Zoals u ziet een globalisering van de doelen die de school de ruimte biedt voor andere werkvormen te kiezen, de docent de ruimte biedt andere didactische werkvormen te gebruiken en de leerling de ruimte biedt om meer eigen keuzes te maken binnen het curriculum. Er hoeft dus niet veel te veranderen voor LO; de uren niet en de inhoud niet.

KANSEN?

Jazeker! Secties krijgen de mogelijkheid om flexibeler om te gaan met lestijd, een programma te ontwikkelen dat (nog meer) recht doet aan de wensen van de leerlingen en kunnen dat vormgeven op een wijze waarbij de eigen kunde een grotere plaats krijgt. En dat zonder extra administratieve rompslomp. Het biedt u de gelegenheid om mooie programma's te maken. Echter, net als bij de veranderde onderbouw, er zal na vijf jaar een evaluatiemoment komen waarop een schooldirectie gaat kijken wat een vak oplevert en wat het niveau ervan is. Als u geen tevreden leerlingen aflevert en niet de meerwaarde kunt aantonen van de gegeven lessen, zou het zo kunnen zijn dat een directie zegt dat het vak wel met wat minder uren toe kan. Voorbeelden dat besturen/directies dat doen zijn er genoeg.

LO2 (BEWEGEN, SPORT EN MAATSCHAPPIJ, BSM)

We hebben het al eerder beschreven en op de website kunt u de informatie al een tijdje vinden, de grote verandering vindt u in de keuzevakken binnen het vrije deel. Het examenprogramma voor BSM, zoals LO2 per 1 augustus 2007 gaat heten kan worden uitgevoerd met een grotere diepgang door toevoeging van tijd. Op de havo kan nu 320 uur en op het vwo 440 uur worden besteed aan BSM. Voor alle duidelijkheid: dat komt bovenop de tijd die er in het gemeenschappelijk deel al aan lichamelijke opvoeding wordt besteed! Ook hier verwachten we geen veranderingen.

Het eindexamen LO2 (BSM) (concept)

Het eindexamen bestaat uit het schoolexamen.

Het examenprogramma bestaat uit de volgende domeinen:

Domein A Vaardigheden

Domein B Bewegen

Domein C Bewegen en regelen

Domein D Bewegen en gezondheid

Domein E Bewegen en samenleving.

Het schoolexamen

Het schoolexamen heeft betrekking op de domeinen A tot en met E (met dien verstande dat de eindtermen uit de domeinen A en C, D en E in beginsel in samenhang met domein B aan de orde komen), en indien het bevoegd gezag daarvoor kiest: andere vakonderdelen, die per kandidaat kunnen verschillen.

DE EXAMENSTOF**Domein A: vaardigheden**

1. De kandidaat kan bewegingssituaties kiezen, arrangeren en begeleiden, voor zichzelf maar vooral voor anderen.

Domein B: bewegen*Subdomein B1: Spelen*

- 2 De kandidaat kan deelnemen aan minimaal één doelspel, één terugslagspel en één slag- en loopspel, waarbij het gaat om verdieping van het niveau van deelname voor wat betreft complexiteit van het bewegen, diversiteit in taken en in contexten en het afstemmen van het eigen bewegen op dat van anderen.

Subdomein B2: Turnen

- 3 De kandidaat kan deelnemen aan meerdere turnactiviteiten binnen twee van de volgende deelgebieden: springen, zwaaien, acrobatiek, balanceren en klimmen, waarbij het gaat om verdieping van het niveau van deelnemen, individueel en samen.

Subdomein B3: Bewegen op muziek

- 4 De kandidaat kan twee dansen van minimaal zestien muzikale lengtes uitvoeren binnen één of meerdere deelgebieden van bewegen op muziek, waarbij het gaat om verdieping ten aanzien van veranderingen van tijd en ruimte, opvolging van verbindingen en veranderingen van opstelling en positie van de dansers ten opzichte van elkaar.

Subdomein B4: Atletiek

- 5 De kandidaat kan deelnemen aan minimaal één looponderdeel, één werponderdeel en één springonderdeel, waarbij het steeds gaat om verdieping van de juiste afstemming van de constituerende elementen (timing, richting, snelheid, afstand) ten opzichte van elkaar.

Subdomein B5: Zelfverdedigingsspelen

- 6 De kandidaat kan deelnemen aan minimaal één zelfverdedigingsspel, in partij- en/of demonstratievorm, waarbij het gaat om verdieping van de eigen aanvallende initiatieven en het goed reageren op initiatieven van de partner.

Subdomein B6: Keuzeactiviteiten

- 7 De kandidaat kan deelnemen aan minimaal twee door de leerling te kiezen bewegingsactiviteiten die niet tot één van de hierboven genoemde activiteitengebieden behoren, waarbij het gaat om leren van de beginselen of het verdiepen van de bestaande bekwaamheid.

Domein C: bewegen en regelen*Subdomein C1: Regelen in de rol van beweger*

- 8 De kandidaat kan er in bewegingssituaties medeverantwoordelijkheid voor dragen dat bewegingssituaties zelfstandig en veilig ontworpen en ingericht worden, op gang gebracht, op gang gehouden en beëindigd worden en indien wenselijk worden aangepast aan de kenmerken en de wensen van de deelnemers.

Subdomein C2: Regelen in de rol van begeleider

- 9 De kandidaat kan bij bewegingsactiviteiten van een groep deelnemers de rollen van instructeur, coach/begeleider, scheidsrechter/spelleider en jurylid vervullen.

Subdomein C3: Regelen in de rol van organisator

- 10 De kandidaat kan in binnen- of buitenschools verband een bewegingsactiviteit (helpen) voorbereiden, organiseren, evalueren en daarvan verslag doen, waarbij de gekozen organisatievorm moet passen bij de (context van de) bewegingsactiviteit.

Domein D: bewegen en gezondheid*Subdomein D1: Bewegen en welzijn*

- 11 De kandidaat kan verklaren welke betekenis sport en bewegen heeft voor de gezondheid in ruime zin, ook in relatie tot andere persoonsgebonden en maatschappelijke gezondheidsbeïnvloedende factoren.

Subdomein D2: Fitheid testen en verbeteren

- 12 De kandidaat kan een aantal fitheidstesten toepassen, de resultaten daarvan interpreteren en op basis van de waarde daarvan voor de verbetering van het prestatievermogen een trainingsprogramma kiezen en opstellen voor zichzelf, een ander of een groep.

Subdomein D3: Blessurepreventie en -behandeling

- 13 De kandidaat kan bij de inrichting van en deelname aan bewegingssituaties laten zien dat hij oog heeft voor de eigen veiligheid en die van anderen en hij kan de meest voorkomende blessures correct herkennen, daarbij eerste hulp verlenen en waar nodig deskundige hulp inroepen.

Domein E: bewegen en samenleving*Subdomein E1: Toekomstoriëntatie*

- 14 De kandidaat kan op basis van eigen ervaring met werkzaamheden in het werkveld sport en bewegen een bewuste keuze maken voor de eigen (toekomstige) rol in dat werkveld.

Subdomein E2: Samenleving en bewegingscultuur

- 15 De kandidaat kan de ontwikkeling van en de diverse aspecten en verschijningsvormen van de huidige bewegingscultuur verklaren en aangeven welke factoren van invloed zijn op de deelname van verschillende bevolkingsgroepen aan de bewegingscultuur.

Subdomein E3: De organisatie van sport en bewegen

- 16 De kandidaat kan de kenmerkende overeenkomsten en verschillen in structuur en organisatie van sport en bewegen op meerdere niveaus en in meerdere verschijningsvormen aangeven.

De basis voor dit artikel is het rapport 'Zeven jaar tweede fase, een balans', uitgave van het Tweede Fase Adviespunt. Op de site www.tweedefase-loket.nl vindt u alle informatie betreffende de veranderingen.

Noten

¹ Tweede Fase Adviespunt, peiling 1 in 2001-2002

² Tweede Fase Adviespunt, januari 2005

Correspondentie: hans.dijkhoff@kvlo.nl
alien.zonnenberg@kvlo.nl